

CASA DIN STRADA VOPSITORILOR Nr. 13 (SIBIU) SONDAJE ARHEOLOGICE

Zeno Karl PINTER

Das Haus in der Färbergasse Nr. 13 (Hermannstadt) Archäologische Forschungen

Die Verfasser erörtern die gelegentlich der Sanierung des Hauses Färbergasse Nr. 13 durchgeführten archäologischen Grabungen. Im Zuge der Untersuchung stellte sich heraus, dass anstelle des jetzigen Hauses (18. Jh.) zwei mittelalterliche Häuser gestanden haben. Die Grundmauern dieser älteren Häuser sind auf Holzpfosten gestützt. Auch wurde der künstlich angelegte Wasserkanal, der bis um die Mitte des 20. Jh. vor dem Gebäudekomplex verlief, erforscht. Im Laufe der Ausgrabungen konnten Spuren der hölzernen Randbefestigung dieses Kanals freigelegt werden sowie die Überreste eines Steges, der zum jetzigen Hauseingang führte.

Informația scrisă referitoare la situația imobilului în perioada medievală lipsește, iar referirile la zona în care a fost construită această casă sunt destul de sărăcăcioase. Analizând situația rețelei stradale și a parcelărilor din Sibiu, Paul Niedermaier consideră că partea cea mai veche a orașului este tocmai această zonă, plasată în jurul Strajei Dragonilor (Dragonerwach), ce reprezintă punctul din care se despart cele mai importante drumuri medievale: de-a lungul străzii Faurului și 9 Mai (Elisabethgasse) spre Brașov, prin partea de sus a străzii Ocnei (Obere Burgergasse) spre pasul Turnu-Roșu, prin partea de jos a străzii Ocnei (Untere Burgergasse) spre Ocna Sibiului și Alba Iulia.¹ (Pl. 1) Cum strada Vopsitorilor este a doua stradă ce se desprinde pe stânga din partea de jos a străzii Ocnei (Untere Burgergasse) direcțional Ocna Sibiului – Alba Iulia, se poate presupune că primele case de locuit s-au construit aici în prima jumătate a secolului al XIV-lea.²

Orașul de Jos a fost înconjurat cu ziduri de apărare la începutul secolului al XV-lea, iar importanta și impozanta poartă a Ocnei s-a ridicat în imediata apropiere a intersecției dintre strada Ocnei și strada Vopsitorilor, conferind întregii zone o poziție privilegiată, plasată în interiorul zidului de incintă și în același timp foarte aproape de una dintre cele mai importante porți de acces în oraș. Acesta este momentul în care casele de lemn, dominante în Orașul de Jos, încep să fie înlocuite treptat cu case de zid. Numărul acestor construcții trebuie să fi fost însă destul de restrâns la începutul secolului al XV-lea căci un document vorbește despre valoarea unei case de piatră ca fiind 1000 Florini³ ceea ce reprezenta o sumă impresionantă dacă avem în vedere că în registrul de cheltuieli al primăriei se menționează în anul 1501 vânzarea a 1000 de țigle la prețul de 2 florini⁴.

Numărul caselor de zid sporește în a doua jumătate a secolului al XIV-lea, când fortificațiile se amplifică prin construirea de bastioane și rondelle de artilerie, ce confereau o protecție sporită și de asemenea se poate presupune că, după terminarea amplelor lucrări de fortificare, prețul materialelor de construcție a scăzut considerabil. În această perioadă Giovanni Andrea Gromo spune că „înăuntru în oraș, casele sunt de piatră spațioase și confortabile dar nu palate”⁵. Probabil în această perioadă se construiește și șirul de case de pe strada Vopsitorilor (Färbergasse), vizibil pe o vedută a orașului realizată în secolul al XVIII-lea⁶ (Pl. 2). Prin fața acestui șir de case curgea un canal cu apă deviată din râul Cîbin⁷, iar în spate se învecina prin grădini cu zidul de incintă din

¹ Niedermaier, P., *Siebenbürgische Städte*, Bukarest, 1979, p. 104.

² *Ibidem*, p. 113.

³ Zimmermann, F., Werner, C., Müller, G., Gündisch, G., *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, III, Hermannstadt, 1892-1937, p. 460 sqq.

⁴ *Quellen zur Geschichte Siebenbürgens aus sächsischen Archiven*, Hermannstadt, 1880, p. 358.

⁵ Gromo, J. A., *Uebersicht des ganzen im Besitz des Königs Johann von Siebenbürgen befindlichen Reiches*, în *Archiv des Verreins*, II/1855, p. 26.

⁶ Fabini, H., *Sibiul gotic*, București, 1982, p. 47.

⁷ Fabritius-Dancu, J., *Spaziergang durch Alt-Hermannstadt*, Sibiu, 1983, 8, p. 22.

spatele porții Ocnei (Burgertohr), mai exact curtea dintre Turnul Pielarilor și Turnul Pulberăriei – actualmente strada Zidului. În acest șir se aliniază și partea cea mai veche a imobilului ce poartă astăzi numărul 13 și care face obiectul prezentului studiu.

Din păcate cele mai vechi imagini ale imobilului în discuție provin de la mijlocul secolului nostru și se datorează artistei plastice Juliana Fabritius-Dancu ce îl immortalizează într-o acuarelă și o gravură (Pl. 3). În aceste lucrări sunt încă vizibile câteva elemente ce diferă de situația actuală: canalul de apă astupat în 1964, girueta de tablă de pe coama acoperișului ce purta inscripționat anul 1794 și o statueta din ceramică smălțuită policrom, ce îl reprezenta pe Sf. Florian, patron al pompierilor și cel ce era considerat protector al casei față de incendii, montată tot pe acoperiș⁸ - ambele piese între timp dispărute. Prin data înscrisă pe giruetă, cât și prin forma acoperișului se poate deduce că cel puțin acest element a fost realizat în perioada de înflorire a barocului transilvan. Statuia Sf. Florian semnaleză apartenența proprietarului construcției la această dată ritului catolic, ce se impune din nou în Sibiul trecut din secolul al XVI-lea la Reforma Luterană, după pacea de la Karlowitz (26. 01. 1699), când Transilvania intră sub dominație austriacă, promovând o contrareformă.

Din aspectul actual al clădirii se poate observa că la vechea casă cu frontonul scurt și pinion teșit spre stradă s-au adăugat în etape succesive mai multe corpuri de clădire atât de-a lungul străzii și a canalului de apă, cât și în curtea interioară.

Sondajele arheologice

Pentru întocmirea expertizei de rezistență la casa din strada Vopsitorilor 13 din Sibiu, imobil plasat în perimetrul de protecție istorică a orașului medieval și aflat într-un stadiu pronunțat de degradare s-au executat în toamna anului 1999, câteva sondaje arheologice prin care s-a încercat și clarificarea etapelor și a particularităților constructive ale monumentului.

În acest scop au fost executate 6 casete al căror amplasament și dimensiuni au fost stabilite de comun acord cu beneficiarul și în funcție de amenajările existente în teren (canalizări, aducțiuni de apă sau gaz metan). Dintre acestea cele mai relevante din punct de vedere arheologic au fost C₁, C₂, C₃ și C₄.

Descrierea săpăturii

Caseta C₁ a fost trasată în colțul format de arcul porții și zidul de vest al corpului de clădire ce iese spre stradă și a avut lățimea de 1,50 m, pentru a nu se bloca accesul pe poartă, și lungimea de 2 m spre stradă. (Pl. 4)

După spargerea și degajarea unui strat subțire de beton (2-5 cm) a cărui limită superioară constituia nivelul actual de călcare (V -0,64), în partea dinspre actuala poartă (profil I, Pl. 6-b) a apărut un nivel de pavare din pietre de râu (V -0,70 – -0,84) așezate pe pat de nisip (V -0,84 – -1,04). După demontarea pavajului s-a sesizat un strat de nivelare din pământ amestecat cu spărturi de cărămidă și pigment de mortar (V -1,04 – -1,16), așezat cel mai probabil după terminarea lucrărilor de construcție la corpul de clădire ce iese spre stradă. Sub acest nivel apare un strat consistent de moloz de construcție (V -1,16 – -1,50). Sub acest nivel începe pământul negru de depunere, humusul medieval (V -1,50 – -2,00). În acest strat în secolul al XVI-lea s-a amenajat canalul de apă ale cărui maluri au fost întărite cu piloni bătuți vertical ce susțineau bârne de taluzare. Limita superioară păstrată a acestei amenajări a fost surprinsă la V -2,20, iar fundul canalului placat cu scânduri și colmatat cu un strat de cca 60 cm de nisip la V -2,68. În nisipul de colmatare a canalului au fost descoperite numeroase coarne de bovidu și ceramică amestecată din mai multe epoci. Apariția numărului mare de coarne este explicabilă. Dacă urmărim în amonte cursul canalului, acesta trece prin „câmpul măcelarilor” (*schlachtenwiese*) în zona actualii Piețe Cibin, unde înainte de construirea abatorului erau sacrificate animalele vândute în târg. Sub amenajarea canalului, în adâncirea de verificare, s-a constatat existența unui strat de nisip amestecat cu pământ ce se suprapune pietrișului geologic specific Luncii Cibinului. Din păcate în

---

⁸ *Ibidem*, 8, p. 23.

zona cea mai interesantă pentru istoricul clădirii și al fazelor de construcție ale acesteia, relațiile stratigrafice ne-au fost tăiate de o groapă contemporană, datată cu maximă precizie prin descoperirea pe fundul ei a unui ambalaj de napolitane cu data expirării 02.04.1998. Este vorba probabil de sondajul geologic executat aici cu un an în urmă. Cu toate acestea, observând relația dintre ziduri, s-a putut constata că fundația pilonului de susținere a arcului de poartă este mai veche decât zidul corpului de clădire ce iese spre stradă și a cărui fundație încalcă fundația porții. În imediata apropiere a tălpii fundației arcului de poartă (V -2,25) a fost descoperit un vas reîntregibil de formă foarte simplă și ca atare databil larg în secolele XVI-XVII, în interiorul căruia au fost observate urme de coji de ou și material textil, situație ce ar putea fi pusă în legătură cu un ceremonial de fundare.

Caseta C₂, cu dimensiunile de 2 m/ 1 m, a fost trasată în curtea a doua a complexului de clădiri, cu latura lungă de vest pe zidul casei. În această zonă s-a degajat lângă peretele casei solul vegetal (V -0,70 –-0,94) gros de cca 30 cm datorită faptului că locul este folosit actualmente drept grădină de flori. În partea opusă a casei (profil de est) s-a întâlnit sub solul vegetal foarte subțire un pavaj din piatră de râu așezat pe pat de nisip (V -0,82 –-0,98). Sub acest nivel a fost degajat un strat consistent ce conține în special moloz: spărtură de cărămidă, piatră, mortar (V -1,00 –-1,40). Sub profilul de est, la V -1,40, a ieșit la iveală un zid plasat paralel cu zidul casei actuale și care aparține unei clădiri mai vechi ce a fost demolată generând stratul mai sus descris, pentru a face loc clădirilor actuale. Din elevația acestui zid s-au păstrat două rânduri de cărămizi așezate pe o fundație masivă, din piatră de râu și de carieră legate cu mortar, ce se adâncește până la V -2,80, unde i-a fost surprinsă talpa. Fundația casei actuale, surprinsă în profilul de vest al casetei, este realizată din piatră legată cu mortar și este puțin adâncită, talpa fiind surprinsă la V -1,52. În adâncirea de verificare s-a constatat existența unui strat de nisip aluvionar depus peste pietrișul geologic. Ceramica descoperită în stratul de demolare datează această operațiune după secolul al XVII-lea. Lucrările în această casetă au fost mult îngreunate datorită unei infiltrații de apă dinspre fundația casei actuale, cel mai probabil rezultat al unei conducte fisurate.

Caseta C₃ a fost executată în gangul acoperit al actualei intrări, pe colțul de nord-vest. După spargerea peliculei de beton ce acoperă în prezent gangul reprezentând nivelul actual de călcare (V -0,42), a fost surprins un pavaj lucrat foarte îngrijit din lespezi de gresie în spațiul din apropierea zidurilor și din piatră de râu înspre curte (V -0,58). În profilul de nord-vest a fost dezvelită și o piatră de mari dimensiuni (150/35/15 cm) în care a fost fixat un ștergător de picioare din fier, semn clar că această piatră reprezenta pragul unei intrări astăzi obturate. Această lespede se sprijină pe un picior de zidărie din cărămidă ce coboară până la V -1,78. Sub lespede mai există două rânduri de cărămizi zidite, iar sub acestea un nivel de pământ de umplutură ce coboară până la humusul medieval, la V -1,42. În humusul medieval s-a surprins o adâncire practică până la V -2,10 și captușită cu bârne din lemn într-un sistem asemănător celui surprins în C₁. Această amenajare, evident mai veche decât construcțiile actuale din zona porții, pare a fi legată de canalul de apă de pe stradă, probabil o deviație din canalul principal ce asigură apa necesară unor activități meșteșugărești.

Caseta C₄ a fost executată în stradă, perpendicular pe zona în care imobilul cercetat se lipește de casa vecină (Vopsitorilor 11). Din păcate intenția noastră de a surprinde pe o distanță mai mare fundația în acest spațiu considerat ca fiind corpul cel mai vechi al clădirii s-a lovit de realitatea din teren, unde în urmă cu 4 ani s-a „consolidat” peretele ce a cedat în timpul unor lucrări la conducta de aducțiune a apei, prin plantarea unor stâlpi din beton, lucrare asistată de D-I Petre Beșliu, arheolog la Muzeul Brukenthal Sibiu. Spațiul în care s-a putut săpa a fost astfel redus și ca atare caseta a fost trasată de 1,50/1,50 m. Chiar și în acest spațiu ne-am lovit de fundația de beton a unui stâlp ce a obturat exact adosarea celor două imobile. O altă deranjare a stratigrafiei s-a produs printr-un sondaj contemporan (datat cu ambalaj de ciocolată „Kiss”) extrem de adânc (V -2,80), dar foarte îngust, probabil executat în cadrul studiului geologic. Situația stratigrafică nu diferă cu

mult de cea din C₁, doar că aici, în nivelurile de colmatare și apoi de umplere ale canalului de apă, au fost descoperite numeroase fragmente ceramice provenind de la cahle, tigăi cu trei picioare smălțuite verde oliv, ulcioare și vase borcan databile în secolele XVII-XVIII. Cele mai interesante observații s-au putut face asupra fundației. Aceasta se aseamănă cu cea a zidului demolat descoperit în C₂ și este realizată din bolovani de râu de mari dimensiuni (40 - 50 cm diam.) legați cu mortar. Talpa fundației coboară până la V -2,10 și se sprijină pe piloni din lemn bătuți vertical în solul nisipos și în pietrișul geologic putând fi surprinși până la V -2,65.

Caseta C₅ a fost executată în prima curte interioară, la ieșirea din gangul de intrare pe partea opusă casetei C₃. Aici se vedea bine în elevație o adosare a zidului corpului de construcție dinspre curte pe zidul gangului de acces dinspre stradă și o intrare obturată, cu piatră de prag, în acest corp de clădire. Caseta C₅ a fost trasată de 1,50/2,50 m și la fel ca în C₃, după degajarea peliculei de beton a apărut un pavaj din piatră de râu îngrijit așezat pe pat de nisip. Sub acest nivel nu a mai putut fi înregistrată vreo situație stratigrafică, până pe steril (V -3,00) fiind degajat doar un strat masiv de pământ amestecat, rezultat cel mai probabil din umplerea unei pivnițe. Dealtfel intrarea în pivnița colmatată a fost surprinsă în peretele corpului de clădire dinspre curte, direct sub prag, unde a apărut un arc de cărămizi așezate pe cant. Zidul peretelui dinspre gangul de intrare este zidit în elevație din cărămidă pe o fundație din piatră cu cărămidă. Talpa fundației coboară la V -2,86 și se sprijină pe piloni din lemn bătuți vertical în sterilul nisipos și urmăriți până la V -3,40. Spre deosebire de situația din C₄, aici lemnul a fost mult mai prost păstrat fiind practic vizibile doar amprente de piloni cu foarte slabe așchii de lemn.

Caseta C₆ a fost trasată și executată în gangul ce se deschidea odinioară printr-un arc de poartă din curtea interioară spre strada Zidului în colțul de nord-vest și cu dimensiunea de 1,50/2,50 m. Și acest gang a fost pavat inițial cu piatră de râu pe pat de nisip, dar aici s-au păstrat doar suprafețe reduse sub pelicula de beton datorită numeroaselor conducte de canalizare, în parte dezafectate, ce străbat acest perimetru. Stratigrafia a fost de asemenea deranjată de numeroasele intervenții la rețeaua de canalizare. S-a putut doar constata că zidul actual ce desparte acest gang de strada Zidului și care obturează o deschidere de poartă, nu are fundație, iar zidul corpului de clădire ce adăpostește astăzi pivnițele locatarilor are o fundație din piatră amestecată cu cărămidă ce coboară până la V -2,00.

Concluzii

În urma observațiilor stratigrafice și planimetrice și a coroborării acestor rezultate cu informația istorică scrisă și cu literatura de specialitate se pot trage câteva concluzii legate de istoria și etapele constructive ale imobilului din strada Vopsitorilor nr. 13.

- Cea mai veche parte a imobilului o reprezintă corpul de clădire cercetat prin caseta C₄, construit cu fundația așezată pe piloni din lemn.

- Acest corp de clădire este mai vechi decât amenajarea de taluzare cu lemn a canalului de apă. În opinia lui P. Niedermaier, canalul de apă este una din cele mai vechi amenajări edilitare ale orașului și a existat deja în secolul al XIII-lea, evident netaluzat cu lemn⁹. Același autor consideră că taluzarea cu lemn a putut avea loc în secolul al XVI-lea, după care au existat numeroase reparații. În aceste condiții construcția casei de zid a putut avea loc la sfârșitul secolului al XV-lea. Prin construirea corpului de clădire ce iese spre strada Vopsitorilor, cursul canalului de apă este modificat, fiind deviat spre stradă așa cum apare pe o gravură realizată de Juliana Fabritius-Dancu în anul 1950. Urmele vechiului canal au fost surprinse în C₁, iar corpul de clădire se suprapune peste amenajarea de lemn a acestuia.

- Cea mai veche vedută a orașului în care apare casa în discuție este din secolul al XV-lea.

- În această vedută apar în perimetrul actualului imobil două case. Cea de-a doua casă ar putea fi cea de la care s-a mai descoperit un zid în caseta C₂. Această casă a fost demolată

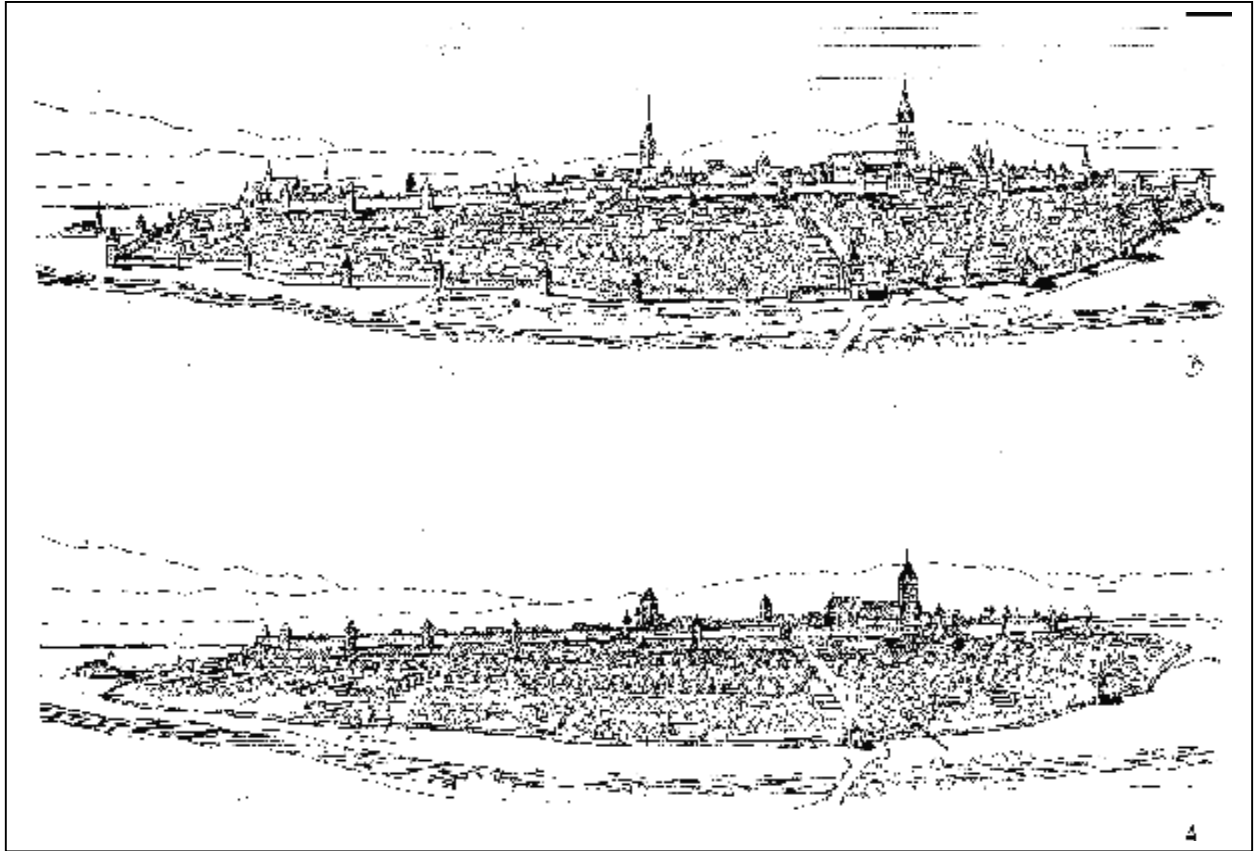
⁹ Niedermaier, P., *Siebenbürgische Städte*, Bukarest, 1979, p. 116.

probabil după secolul al XVII-lea, probabil la sfârșitul secolului al XVIII-lea, când este construit imobilul actual cu fațada aliniată la stradă și la cursul canalului și când la încheierea acoperișului se montează pe coamă girueta ce purta inscripționat anul 1794. După această dată se construiesc în grădina ce se întindea până în apropierea zidului de incintă corpurile de clădire din curte, probabil la sfârșitul secolului al XIX-lea când curtea își pierde importanța militară și municipalitatea permite ridicarea unor clădiri în apropierea zidurilor. În această perioadă se naște actuala stradă a Zidului către care imobilul de pe strada Vopsitorilor 13 avea o a doua poartă ce a fost obturată în secolul nostru cu un zid fără fundație și prevăzut doar cu o ușă mică.

- Multitudinea de modificări ce se aduc acestui imobil în decursul secolelor sale de existență, umpleri de pivnițe, zidiri de uși, compartimentări, amenajări tehnico-sanitare, ar putea fi surprinse doar prin extinderea sondajelor și abordarea monumentului prin cercetări arheologice sistematice.

**Pl. 1. Sistemul de parcelare al Sibiului istoric în secolul al XIX-lea (după P. Niedermaier)
- parcela marcată – casa din str. Vopsitorilor nr. 32.**

Pl. 2.

A. Reconstituirea vedutei oraşului în secolul al XV-lea (după H. Fabini)

- sunt marcate cele două case după care canalul cu apă coteşte şi iese prin palisadă spre Cibin

B. Reconstituirea vedutei oraşului în secolul al XVI-lea (după H. Fabini)

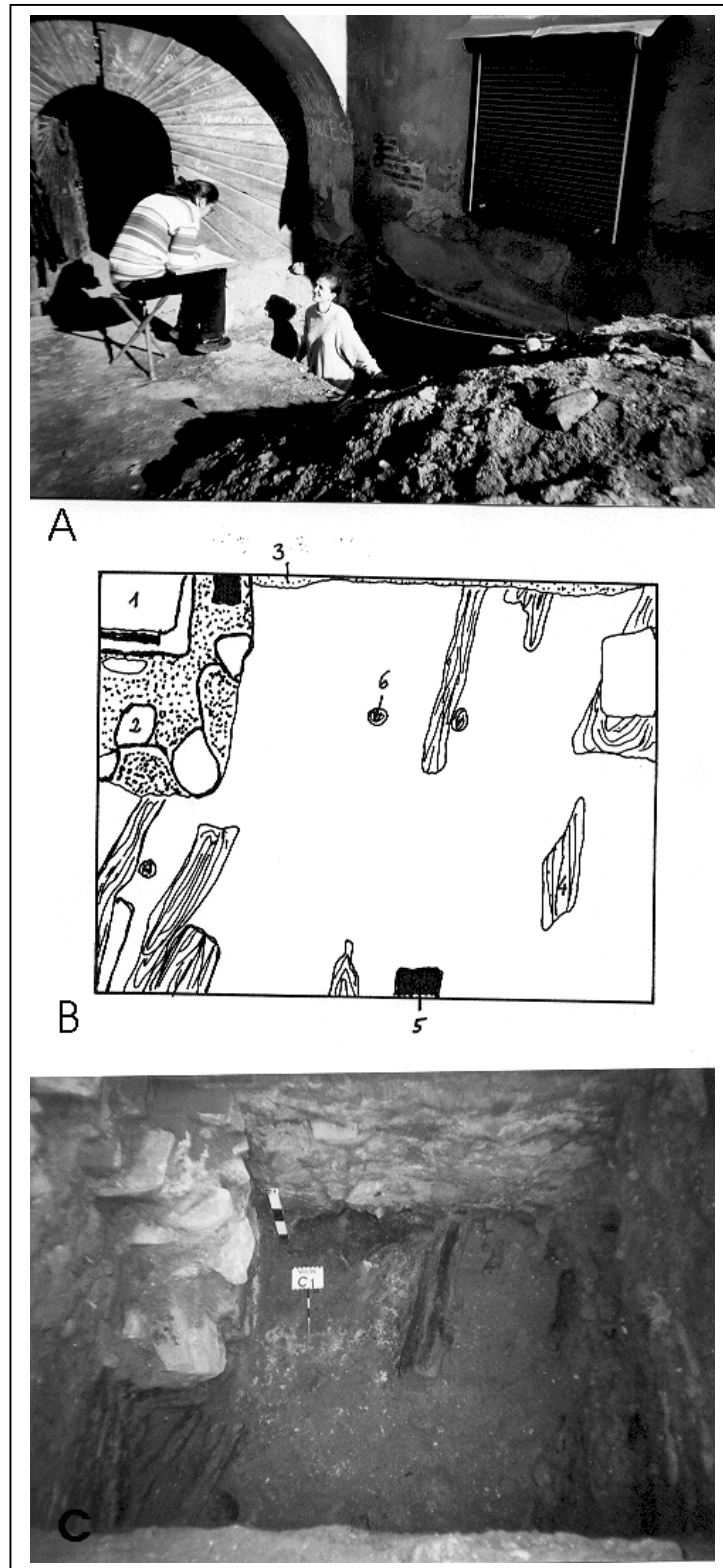
- după ridicarea zidului de incintă în jurul Oraşului de Jos se mai văd doar acoperişurile celor două case, încă netransformate într-un singur imobil cu faşada alungită spre stradă şi canal.

Pl. 3.

Gravură realizată în anul 1950 de Juliana Fabritius-Dancu
- se vede, încă, în fața casei, canalul cu apă taluzat cu lemn

Pl. 4.

A. Amplasamentul C1

B. Planul casei C1: 1. piciorul arcului porții actuale (elevație); 2. piciorul arcului porții actuale (fundație); 3. fundația corpului de clădire ce iese în stradă; 4. scânduri așezate orizontal pentru taluzarea canalului de apă; 5. cărămidă așezată sub scândurile de pe fundul canalului; 6. piloni de lemn bătuți vertical pentru susținerea taluzării de scândură.

C. Foto casetă C1

Pl. 5.
1. C2; 2. C3; 3. C6; 4. C5.